

BÜYÜK BİLGİ - MÜZİK HAKKINDA NOTLAR

KONFÜÇYÜS, Çev. Dr. Muhaddere Nabi ÖZERDİM

Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1945, 64 sayfa

Fatma Ecem CEYLAN*



Kadim Çin medeniyetinin tarihini, felsefesini, kültürünü anlayabilmek için bu medeniyete ait kitapları okumak, anlamak ve Çin kaynaklarını inceleyerek dönemlere ait sorunları çözümlenebilmek gerekmektedir. Çeviri eserler, bir medeniyetin kültürü, tarihi, dini inançları ile ilgili bilgileri içinde barındırırlar ve bizlere o medeniyet hakkında önemli detaylar sunarlar. Bir eseri çevirirken çevirmenin o dile ve kültüre hâkim olması çevirinin esas noktalarındandır. Çünkü kültür öğelerinin okuyucuya doğru aktarılması çevirilerde önemli bir etkindir.

Ülkemizdeki Çince'den Türkçeye çevrilen eserleri incelediğimizde; çeviri eser sayısının Batılı eserlere göre daha az olduğu dikkat çekmektedir. Bunun sebebini tam olarak bilmemekle birlikte Çince'den Türkçeye çeviri yapan çevirmen sayısının az olması önemli nedenlerden biri olarak görülmektedir. Ülkemizde Çince'den Türkçeye yapılan ilk çeviri eserler, Sinoloji Kürsünün ilk Türk akademisyeni Prof. Dr. Muhaddere Nabi Özerdim'e aittir. Özerdim'in çevirdiği eserler ve yazdığı makaleler Sinoloji alanına büyük katkı vermiş, Çin medeniyetine dair önemli kaynaklara Türkçe olarak

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çin Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, ecemceylan@nevsehir.edu.tr

Makale Künyesi/To cite this article: CEYLAN, F. E. (2021). Büyük Bilgi - Müzik Hakkında Notlar. *LOTUS International Journal of Language and Translation Studies*. 1(2), 52-58.

ulaşabilmemizi sağlamıştır. Dönemin şartları düşünüldüğünde (1940-1983)¹, Çin kaynaklarına ulaşmak günümüzdeki kadar kolay değildir. Bugün neredeyse her bir kaynağın açıklanmalı formatlarına ulaşılabilirken tahmin ediyoruz ki Özerdim'in yaşadığı dönemde alana dair Türkçe kaynaklar bulabilmek bile oldukça zordur. Bu yüzden Özerdim'in yaptığı çalışmalar nadide eserler olarak kabul edilmeli ve bu eserlere daha çok kıymet verilmelidir. Hatta Özerdim'in tüm çalışmaları tek bir eserde toplanılmalı, hayatı ve eserleri ile ilgili daha detaylı çalışmalar yapılmalıdır.²

Özerdim'in Konfüçyüs tarafından derlenen *Büyük Bilgi- Müzik Hakkında Notlar* ile *Konuşmalar* adlı eserleri, Laozi tarafından yazılmış *Taoizm* adlı eseri ve Çin'de Antik dönemden Modern döneme kadar yazılmış şiirlerden derlenen *Çin Şiirleri* adlı eseri Çince'den Türkçeye yapılan ilk çeviri eserlere örneklerdendir. Ayrıca Özerdim'in 1940'lı yıllarda Çin'e seyahat ettiği dönemdeki gezi notlarından oluşan *Eski Çin'den Notlar* adlı bir eseri daha bulunmaktadır.

Konfüçyüs tarafından derlenen ve Türkçeye Özerdim tarafından kazandırılan *Büyük Bilgi- Müzik Hakkında Notlar* adlı eseri inceleyecek olursak; eserin ülkemizin 1940'lı yıllarına ait nadide bilgileri içeren bir eser olduğunu görürüz. Eserin kapağı, saman kâğıdı renginde çok da kalın olmayan bir malzemeden üretilmiştir. Yaklaşık olarak 11,5 x 18 cm boyutlarındadır. Sade bir tasarıma sahiptir. Eserin adı koyu renk bir çerçeve ile çevrelenmiştir. Çerçevenin içine iki satır halinde eserin adı yerleştirilmiştir. İlk satırda büyük harflerle *BÜYÜK BİLGİ* yazarken, ikinci satırda yine büyük harflerle *MÜZİK HAKKINDA NOTLAR* yazmaktadır. Bu iki satırın arasına ise uzun çizgi çizilmiştir. Eserin adının hemen altında *M.E.B.* amblemi bulunmaktadır. Eserin arka kapağında ise yazı veya resim yoktur. Arka planı boştur.

Eserin sayfa numarası verilmemiş ilk iki sayfasında künye bilgileri bulunmaktadır. İlk sayfanın üst kısmında *Dünya Edebiyatından Tercüme* yazarken, ikinci satırında *Çin Klasikleri: 2* yazmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere bu eser, Türkçeye çevrilen Çin Klasiklerinden ikincisidir.³ Sayfanın ortasında iki satır hâlinde eserin adı yer almaktadır. Eserin adının birkaç satır altına ise *M.E.B.* amblemi yerleştirilmiştir. İkinci sayfada yine

¹ Prof. Dr. Özerdim, 1940 yılında Sinoloji Kürsüsü'nden mezun olduktan sonra 1943 yılına kadar "ilmi yardımcı" olarak Kürsü'de görev yapmıştır. 1944 yılında ise Kürsü'de asistan olarak görev yapmaya başlamıştır. (Okay, 1993.)

² Sinoloji Kürsüsü'nün ilk Türk akademisyeni olan Özerdim hakkında bugüne kadar çok az çalışma yapılmıştır. Bizim ulaşılabildiğimiz çalışmalardan ikisi, Profesör Bülent Okay'ın "Prof. Dr. Muhaddere Nabi Özerdim (1916-19.12.1991)" ve Prof. Dr. Seriyeye Sezen'in "Bir Türk Sinologun Gözünden Devrim Öncesinin Çin'i: "Eski Çin'den Notlar" adlı çalışmalarıdır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Okay,1992; Sezen, 2011.)

³ Çin Klasikleri serisinin ilk kitabı Dr. Wolfram Eberhard ve Hayrünisa Boratav tarafından tercüme edilmiş, 1944 yılında Maarif Matbaası tarafından basılmış *Çin Hikâyeleri* adlı eserdir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Eberhard ve Boratav, 1944)

eserin adı bulunmaktadır. Büyük harflerle, iki satır hâlinde verilmiş eser adının altına parantez içinde *Konfüçyüs felsefesine ait metinler* yazılmıştır. Eser adının altında “*Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sinoloji asistanı Dr. Muhaddere Nabi ÖZERDİM tarafından dilimize çevrilmiştir*” ibaresi bulunmaktadır. Sayfanın en altına ise “*Ankara 1945- Milli Eğitim Basımevi*” yazılarak eserin basıldığı yıl ve yer bilgisi sunulmuştur.

Eserin tamamı saman kâğıdı rengindeyken sayfa numarası verilmemiş üçüncü sayfa beyaz renktedir. Sayfada dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye ait tercüme eserlerin kültürümüze katkı sağlayacağını vurgulayan sözü ortalanarak çerçeve içine alınmıştır:

Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek, tabii yoldur. Bu sebeple tercüme külliyyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz. 1-8-1941 İSMET İNÖNÜ.

İsmet İnönü’nün sözünün bulunduğu sayfanın hemen arkasında, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in *Dünya Edebiyatından Tercüme* serisinde bulunan önsözü yer almaktadır. Yücel, 23 Haziran 1941 tarihinde kaleme aldığı bu önsözünde, diğer milletlerin edebiyatını kendi dilimizde okuma - anlamının öneminden, hangi milletin kütüphanesi zenginse o milletin medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde olduğundan ve beş sene içinde yüz ciltlik ya da daha fazla sayıda tercüme kütüphanemiz olacağından söz etmiş, dünya edebiyatından tercüme serisine büyük katkı sağlayan tüm Türk aydınlarına şükran duyduğunu belirtmiştir. Bu sayfanın ardındaki sayfada yine Yücel tarafından kaleme alınmış, 2 Mart 1944 tarihli ek önsöz bulunmaktadır. Bu ek önsözde ise Yücel, beş yıl içinde kavuşulması planlanan 100 cildin 9 cilt fazlasıyla iki buçuk yılda Türk okurlarına sunulur vaziyette olduğunu bildirmiş ve yayın programlarındaki temel amacın önlerindeki beş yılda devlet desteğiyle cilt sayısının 500’e kadar çıkarılması olduğundan bahsetmiştir. Yücel’den sonra eserde Wolfram Eberhard’ın *Büyük Bilgi ve Müzik Hakkında Notlar*’ın durumu ve önemi hakkında yazdığı bir önsöz daha bulunmaktadır. Eberhard, bu kısımda *Merasimler Kitabı*’nın içinde bulunan *Büyük Bilgi ve Müzik Hakkında Notlar* bölümlerinin genel değerlendirmesini yapmıştır. Girişe “*Büyük Bilgi ve Müzik Hakkında Notlar, Konfüçyüs tarafından yazılmadığı halde yine Konfüçyanizmin en önemli eserleri içine girer. Bu nasıl oluyor?*” cümleleri ile başlamıştır. Sonrasında da bu durumun nasıl oluştuğuna dair görüşlerini ortaya koymuştur. Konfüçyüs adıyla yayılan *Merasimler Kitabı*, Konfüçyüs’ün talebelerine verdiği derslerden oluşmaktadır ve Konfüçyüs’ün talebeleri tarafından

kaydedilmiştir. Eberhard, derslerin şeklinin *Büyük Bilgi*'de kesin surette görüldüğünü vurgulamıştır. Önsözde *Merasimler Kitabı*'nın nasıl oluştuğuna dair önemli bilgiler de sunan Eberhard, *Müzik Hakkındaki Notlar* bölümünün Konfüçyüs tarafından yazılmadığına, bölümün M.Ö. 3. yüzyıla ait başka metinlerden derlendiğine dair görüşler ortaya koymuştur. Eserin önsözünde ülkemizin milli kütüphanesine değerli eserlerin kazandırılmasına katkı sağlayan İsmet İnönü, Hasan Ali Yücel ve Wolfram Eberhard'ın sözlerine yer verilmesi, bizlere eserin basıldığı döneme dair kıymetli bilgiler sunmaktadır. O dönemde dünya eserlerinin tercümesini yapmaya nail olan tüm aydınlar bizlere paha biçilemez eserler bırakmışlardır. Nitekim Özerdim tarafından çevrilen bu eserin de biz Sinologlar için yeri apayrıdır.

Eserin giriş bölümü, Sayın Özerdim tarafından Ağustos 1945'te kaleme alınmıştır. O zamanlar Dr. unvanına nail olan Özerdim, girişte öncelikle Konfüçyüs'ün hayatı hakkındaki verilere yer vermiş, akabinde de Konfüçyüs felsefesine ve öğretilerine değinmiştir. Konfüçyüs'ün asil bir soydan gelmesine rağmen fakir olduğuna dikkat çekmiş, geçim sıkıntısı yaşasa da kendini yetiştirmeyi hiç bırakmadığını vurgulamıştır. İlk olarak Lu Beyliğinde memur olarak yüksek bir mevkiye yükselen Konfüçyüs, Lu Beyinin sefahate daldığını görünce buradan ayrılmış, kendi prensiplerini uygulamak için yeni yöneticiler aramaya başlamıştır. Ancak yaşadığı dönemde bu mücadelesi başarıya ulaşamamıştır. Yaşamının geri kalanını talebelerini yetiştirmeye adanmış, M.Ö. 479 yılında ölmüştür. Özerdim'e göre; Konfüçyüs'ün felsefesi, ahlak ve devlet felsefesi şeklinde iki yolda gelişmiştir. Devlet felsefesi, Konfüçyüs'ün o zamanki hükümet şekli ile kendi aile durumu ile alakalıyken; ahlak felsefesi bu âlemi nasıl idare edebileceğimizin ve düzenleyeceğimizin anlaşılması ile alakalıdır. Girişin son bölümlerinde Konfüçyüs'ün eserlerine değinen Özerdim, burada Konfüçyüs'ün tertip ettiği yegane eserin "İlkbahar ve Sonbahar Kayıtları" olduğundan söz etmiş, diğer 5 kitabı kendi yazmadı ise de bunları halka öğretmek için kullanan ilk insan olduğunun altını çizmiştir. Özerdim, bu nokta ile aslında Konfüçyüs'ü ne kadar çok takdir ettiğini bizlere vurgulamak istemiştir.

Eserde içindekiler bölümü bulunmamaktadır. Giriş bölümünün akabinde ilk bölüm olan *Büyük Bilgi (Ta-hsüeh)*⁴ başlığına yer verilmiştir. Eserin genelinde Wade-Giles romanizasyon sistemi kullanılmıştır. Bu da günümüzde pinyin sistemini kullanan okuyucuların bu sistemi tam olarak anlayamamasına neden olabilir. Ancak dönemin Türkçesiyle çevrilen metin bize o günlerin kokusunu getirmekte ve o dönemde Wade-Giles romanizasyon sisteminin yaygın

⁴ Pinyin sistemine göre Da Xue olarak yazılmaktadır. Çincesi 大学'dir.

olarak kullanıldığını göstermektedir. Eserde kullanılan romanizasyon sisteminin yanında Çince karakterlerin kullanılmaması da özellikle dikkat çekmektedir. “Büyük Bilgi” bölümüne değinecek olursak; bu bölümün Konfüçyüs’ün *Merasimler Kitabı*’ndan⁵ alınan bir bölüm olduğu hiç şüphesizdir. Çevirmen giriş bölümünde metinlerin hangi kitaptan alındığından bahsetmemiş olsa da Eberhard tarafından kaleme alınan önsözden iki metnin de *Merasimler Kitabı*’ndan alındığını öğrenmekteyiz. *Büyük Bilgi* bölümü şu cümlelerle başlar: *Üstadım Ch’eng der ki: «Büyük Bilgi Konfüçyüs tarafından bırakılan bir kitaptır. Ve ilk öğrencilerin gireceği fazilet kapısıdır. Eski insanların bilgileri için takibettikleri düzeni anlayabilmek, sadece bu eserin çözümlenmesine ve bundan sonra gelen Méng-tzu’ya bağlıdır. Öğrenciler derslerine bununla başarlarsa, yanlışlardan uzak kalacakları ümid edilir. Alıntıdan hemen sonra Konfüçyüs’ün Metni başlığı atılmıştır. Başlıktan sonraki metin *Büyük Bilgi* adlı bölümün tercümesinden oluşmuştur. Ancak dikkatli incelediğimizde Özerdim’in tercüme ettiği komenter sıralamasındaki farklılıklar göze çapmaktadır. Bunun sebebini ise Özerdim’in kendisinin de not düştüğü üzere “eserin eski kopyesindeki levhaların iyi düzenlenmemesinden dolayı pek çok karışıklık görüldüğü için kendisinin metni filozof Tsêng’in hükümlerine dayanarak ve yeni klâsik metni gözden geçirerek yeniden düzenlemesine” bağlayabiliriz (s.5). Tercüme sıralamasının günümüzden daha farklı sıralanışını göz ardı edersek; metnin dili sade ve anlaşılırdır. Okurlar için sürükleyici bir üslubu vardır. Çevirmen her bir komenterin tercümesinden önce komenterde neyin vurgulanmak istendiğine yer vermiştir. Beşinci kısım komentere gelindiğinde; Özerdim bu kısmın kaybolduğuna ancak bilgin Ch’eng’in düşüncelerini kabul etmeye cesaret ettiğinden söz etmiştir (s.9). Özerdim’in yorumları değerlendirildiğinde ve güncel metin ile karşılaştırıldığında bu kısmın güncel metindeki ikinci kısma denk geldiği anlaşılmaktadır.⁶ Bölüm hakkında genel bir değerlendirme yapacak olursak; Konfüçyüs’ün talebeleri tarafından ezberlenen ve kaydedilen öğretiler, Konfüçyüs düşüncesinin temelini oluşturmakta ve bir yöneticinin, bir asilzadenin veya erdemli bir insanın nasıl olması gerektiğini anlatmaktadır. Bölümde bunu en iyi şekilde özetleyen kısım ise şu şekildedir:*

Fazileti bütün dünyaya anlatmak isteyen eski insanlar, önce kendi memleketlerini düzelttiler. Memleketlerini düzenlemek isteyenler, kendi ailelerine iyi olmayı öğretttiler. Ailelerine iyi olmayı öğretmek isteyenler, kendilerini yetiştirdiler. Kendilerini yetiştirmek isteyenler, önce kalblerini düzelttiler. Kalblerini düzeltmek isteyenler, düşüncelerinde samimi oldular.

⁵ Merasimler Kitabı’nın Çincesi 礼记 (Liji)’dir. Türkçede Törenler Kitabı, Törenler Klasığı, Ritler Klasığı, Merasimler Klasığı vb. isimlerle de bilinmektedir. Konfüçyanizmin beş temel kitabından birisidir.

⁶ Güncel metin için bkz. Konfüçyüs (t.y.), Liji Daxue.

Düşüncelerinde samimi olmak isteyenler, bilgilerini yükselttiler. Bilginin yükselmesi şeylerin (maddenin) incelenmesini sağlar.

Madde incelendikten sonra bilgi tamamlanır. Bilgi tamamlandıktan sonra düşünceler samimi olur. Düşüncelerde samimiyet olunca kalbler düzelir. kalbler düzeldikten sonra vücut yetiştirilir. Vücut yetiştirildikten sonra ailelere iyi olmanın yolu öğretilir. Aileler iyi olmayı öğrendikten sonra memleket düzenlenir. Memleket düzenlendikten sonra dünyada barış ve sükûnet olur.

İmparatorundan en aşağı halk kütlesine kadar herkes vücudu yetiştirmenin temel olduğu hususunda birleşmelidir... (s. 4-5)

*Müzik Hakkında Notlar (Yüeh-chi)*⁷ bölümüne değinecek olursak; Ebarhard'ın önsözünden de anlaşılacağı üzere bu bölümün Konfüçyüs'ün *Merasimler Kitabı*'ndan alındığı aşikârdır. Bu bölümde Konfüçyüs öğretilerinin hayatın her alanına işlemiş müzikle harmanlandığını görmekteyiz. Metin, günümüzdeki metin ile aynı sıralamada çevrilmiştir. Metinde, Çin'de kullanılan müzik aletlerinden, merasimlerde kullanılan müziklere; kederli müziklerden neşeli müziklere; müziğin tonlarından müzik kültürüne kadar Çin müziğine dair birçok bilgiye yer verilmiştir. Bölümde, müziğin ve merasimlerin prensiplerini anlatan şu sözler ise oldukça dikkat çekicidir:

Müzik duyguların değişmemesidir. Merasimler değişmeyen prensiplerdir. Müzik aynı olan şeyleri bir araya toplar. Merasimler birbirinden farklı olan şeyleri ayırır. Müzik ve merasimlerin kaideleri insanların duygularını kontrol eder. Temeli aramak ve değişikliği bilmek bir müzik olayıdır. Samimiyet göstermek küstahlığı bırakmak merasimlerin prensiplerindedir. Müzik ve merasimler gök ve yerin karakterine benzer, ilâhların faziletine nüfuz eder, gökteki ruhları aşağı indirir, yerdeki ruhları yükseltir. Kaba ve incenin birleşmesini sağlar ve baba, oğul, hükümdar ve tebaası arasındaki münasebeti düzenler.

Bunun için, büyük bir insan müzik ve merasimleri kullanınca o zaman gök ve yer onu ışıktandıracak, gök ve yer neşe ile birleşecek, Yin ve Yang birbirine tesir edecek, her şeyi ısıtacak, bakacak, besliyecek. Bundan sonra nebatlar, ağaçlar büyüyecek, küçük goncalar açacak, kanadlılar uçacak, boynuzlular yürüyecek, böcekler yeniden canlanacak, kanadlılar kuluçkaya yatacak, saçlılar hamile kalacak ve ölü doğurmayacaklar, yumurtlıyanlar bozuk yumurta vermiyecekler. Durum böyle olursa müziğin prensipleri doğru olur. (s. 43-44)

⁷ Pinyin sisteminde Yueji olarak bilinmektedir. Çince karakterlerle 乐记 şeklinde yazılmaktadır. Ayrıca güncel metin için bkz. Konfüçyüs (t.y.), Liji Yueji.

Genel olarak eseri değerlendirecek olursak; eserin bazı noktalarında küçük çeviri hataları yapılmış olsa da eser sade ve anlaşılır bir dilde yazılmıştır. Üslubu akıcıdır. Büyük bilgiye ulaşmanın yolunu ve müzik hakkındaki bilgileri okuyucuya tam anlamıyla aktarmaktadır. Eserin son sayfalarında bulunan *Notlar Büyük Bilgi* ve *Notlar Müzik* bölümlerinde metin içerisinde numaralandırılan yerler kısaca açıklanmıştır. Metindeki tek anlaşılmaz nokta Çince kelimelerin Wade-Giles romanizasyon sistemi ile yazılmasıdır. Bu da eserin çevrildiği dönemin günümüzden çok daha uzak bir döneme tekabül etmesinden kaynaklıdır. Eserde, Wade-Giles romanizasyon sistemine göre kelimelerin Çince okunuş tablosu verilmemiştir. Bu nedenle eseri okurken kelimeleri ve isimleri doğru seslendirmek için yanınızda Wade-Giles tablosunun bulundurulması gerekmektedir. Bunun dışında, dönemin şartları düşünüldüğünde Özerdim bizlere mükemmel bir tercüme eser bırakmıştır. Bugün Konfüçyüs'ün eserleri günümüz Türkçesiyle basılmaya devam etmektedir. Ancak 1940'lı yıllarda kullanılan Türkçemizin mükemmelliğini gösteren bu eser göz ardı edilmemeli, mutlaka okunmalıdır.

Kaynakça

EBERHARD, W.; BORATAV, H. (çev.). (1944). *Çin Hikâyeleri*. Ankara: Maarif Matbaası.

KONFÜÇYÜS (t.y.). *Liji · Daxue*. Erişim adresi <https://ctext.org/liji/da-xue/zhs>

KONFÜÇYÜS (t.y.). *Liji · Yueji*. Erişim adresi <https://ctext.org/liji/yue-ji/zhs>

OKAY, Bülent. (1993). “Prof. Dr. Muhaddere Nabi Özerdim (191619.12.1991)”. *Doğu Dilleri*. 5(2): 87-95.

SEZEN, Seriyeye. (2011). “Bir Türk Sinologun Gözünden Devrim Öncesinin Çin'i: “Eski Çin'den Notlar””. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 51 (2): 155-167